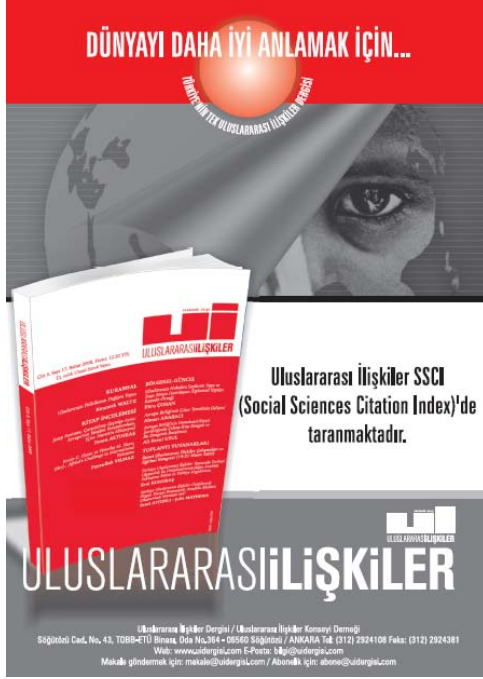

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

KİTAP İNCELEMESİ

Fabrizio TASSINARI, Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?

Didem ARTUNÇ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Why Europe Fear its Neighbours?

Fabrizio TASSINARI

California, Praeger Security International, 2009, 142 sayfa.

ISBN: 978-0-313-35772-5

(Türkçesi) *Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?*

İstanbul, İnkılâp, Mayıs 2011, 192 sayfa.

ISBN: 978-9-751-03108-2

Hazırlayan: Didem ARTUNÇ*

Fabrizio Tassinari, *Why Europe Fear its Neighbours?* (Avrupa Komşularından Neden Korkuyor?) başlıklı bu kitapta, AB'nin yakın çevresindeki ülkelerle ilişkilerine kapsamlı bir bakış açısı getirmektedir. AB ve politikaları, yazarın ana çalışma alanıdır. 2001–04 yılları arasında AB komisyonunda araştırmacı olarak görev yapan Tassinari, 2005–08 döneminde çalıştığı Kopenhag Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde Doçent olmuş ve aynı zamanda Avrupa Politika Çalışmaları Merkezi'nde çalışmıştır. Bugün ise *Danish Institute for International Studies*'de Dış Politika ve AB Çalışmaları Bölümü Başkanı ve araştırmacıdır. Tassinari'nin ilgi alanı ekonomi-politik bakış açısıyla Avrupa güvenliği ve bütünleşmesinin incelenmesidir. Bu bölgesel açıdan, Doğu Avrupa'da demokratikleşme ve devlet inşasını, Karadeniz, Baltık ve Akdeniz'de bölgesel güvenlik ve işbirliğini, AB ve NATO genişlemesi ile komşuluk politikasını, Transatlantik ilişkileri, Avrupa'nın küresel rolü ve AB dış ve güvenlik politikasını içermektedir. İnceleme konusu olan çalışma Tassinari'nin ilk kitabıdır.

Kitap, genel itibarıyla Avrupa'nın AB'ye evrilmesi, AB'nin Rusya, Doğu Avrupa, Akdeniz ve ABD ile ilişkileri, Türkiye'nin durumu, AB'yi bekleyen sorunlar ve AB'nin iç dinamikleri üzerine bir takım saptamalarda bulunmaktadır. Kitabın temel kaygısı, yazarın sonuç bölümünde de belirttiği gibi, "AB'nin sınırları nerededir, AB nedir ve ne değildir?" sorularına yanıt aramaktır. Bu soru kitap genelinde işlenen farklı konu ve politikaların analizinde ana belirleyicidir. Küresel güç olma kaygısı içindeki AB'nin küresel birim olarak "ortak" dış politika hamleleri, kaygıları, komşuluk politikaları, komşularıyla ilişkileri ve uyguladığı politikaların AB'nin çıkarlarına etkisi üzerinde durulmaktadır. AB'nin küresel güç olma hedefine ulaşmak için bölgesel sorunlarda daha etkin hamleler yapması gerektiğini savunan Tassinari, AB'nin geleceği, kendini ispat etmesi ve dış politikada inanılmazlığının artırması için çevresindeki sorunların çözümüne katkı sağlaması gerektiğini anlatmaktadır. Bu çerçevede, ekonomik bütünlüğün komşuluk politikalarına etkisi, serbest

* Yüksek Lisans öğrencisi, AB ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bölümü, SBE, Ankara Üniversitesi, Ankara. Kitabın bu incelemesi orijinal metin üzerinden yapılmıştır.

dolaşım ve göç politikalarına karşı AB içindeki ayrışma yanında karar alma mekanizmalarındaki farklı bakış açıları, Avrupa'nın, Avrupalılaştırmanın ve Avrupa Birliğinin tanımı gibi konular bir bütünsellik içinde kitapta yer almaktadır. Tassinari okuyucusuna AB'nin geleceği ve tüm sorunları hakkında tek bir soru işaretinden yola çıkarak farklı sorulara bir kapı aralamıştır: AB nedir? Avrupa'nın sınırları nerede bitmektedir?

Kitabın ilk bölümünde “Avrupa nerede değildir?” başlığı altında Avrupa'nın ne olduğu, nerede olduğu ve temel yapılarının neler olduğunu incelemektedir. İlk olarak Avrupa'yı bir birliğe götüren süreç üzerinde durulmaktadır. Yazarın değerlendirmesiyle, 1945 yılında Avrupa'nın kişi başına düşen geliri ABD'nin %40'ı kadarken, 1945–80 arasında yaşanan üretim fazlası (şarap gölleri örneği, s.12) birlik bilincinin ekonomik temellere dayandırılmasına yol açmıştır. Bu sürecin yarattığı etki 1980 sonrasında siyasi birliğe geçiş aşaması başlatmıştır. 1989 ile birlikte, geçmişteki korkuları öne çıkarmak yerine, kendi tarihinde kesintili bir dönem olan 1945–89 arasında yaşananları anlama ve bağları kuvvetlendirme amaçlarının öne çıktığı bir dönem başladı. Maastricht Antlaşması ve Koppenhag Kriterleriyle beraber hukukun üstünlüğü söylemi sadece Avrupa barışı için değil, Avrupa'nın dünya barışındaki stratejisi için de kullanılmaya başlandı.

Avrupa'nın temel bakış açısı sosyal pazar, hukukun üstünlüğü ve laik devlet ilkelere üzerinde gelişir. Bu üç temel öğe Avrupa'nın özünü oluşturabilir; ancak bunların hiç tartışma götürmediğini iddia etmek de yanlış olur. Örnek olarak, uluslararası hukuk konusunda kesin bir oydasma olmadığı Irak'a müdahale meselesinde görülmüştür. Aynı şekilde laiklik konusunda da Anglo-Sakson ve Fransız bakış açıları çatışmaktadır (s.14–15). Bu kısımda ayrıca AB'nin temel ilkesi olan “farklılık içinde birlik” de ele alınmıştır. Tassinari Avrupa'nın kültürleri, dilleri ve gelenekleri eritme niyetini taşımadığını, aksine ayrı görüşleri ve ayrıcalıkları içerecek şekilde farklılıkların bütünlleştirilmesinin amaçlandığını savunmaktadır.

Immanuel Kant ya da Joschka Fischer'in yaratılmasını savundukları “Avrupa Birleşik Devletleri” konusuna da değinen Tassinari, bugünkü AB'nin tanımını yapmıştır. Tek para birimi, Avrupa bayrağı, Avrupa marşı federatif yapıda bir süper devleti ya da “bölgesel birleşmiş milletleri” çağrıştırabilir. Ancak yazarın da savunduğu yaklaşım AB'yi, istikrar ve refah üzerine kurulmuş, dünyadaki en geniş serbest ticaret bölgesi olarak görme eğilimindedir. Bunun da ötesinde AB, parlamento ve komisyon gibi organlara sahip, Avrupa vatandaşlığı bilincini geliştiren bir yapıdır. Dahası, dünya diplomasisinde giderek artan bir etkinliğe sahiptir. Bu haliyle AB bilinen, öğrenilen hiçbir ulusal ya da uluslararası yapıya benzememektedir. Avrupa bütünlüşmesi hem bir süreç hem de bir aktördür. Bu bağlamda yazar, bu dönemi Avrupa'nın yeni ortaçağı (*neo-medieval*) metaforuyla anlatmaktadır (s.17). Yani, sınırlar yavaşça önemsizleşmekte, bunun yerini ittifaklar ve kimlik oluşturma çabası almaktadır.

Yazar, genişleme konusuna da değinmektedir. Ona göre genişleme AB'de farklılıkları artıracaktır. AB'nin anayasal birliğe geçiş sürecinde tüm bu sosyo-ekonomik, politik bütünlüşmeye karşı üye ülkelerin hoşnutsuzlukları da ortaya çıkmıştır. Verilen “hayır” oyları çok kültürlü Avrupa'nın geleceğinden ve gelişmelerinden endişe duyanları ve aynı za-

manda bu süreçten yorulanları temsil etmektedir. Bu yorgunlukta, işçilerin serbest dolaşım hakkının dezavantajlarından olan bölgesel ve ulusal işsizliğin payı vardır. Tassinari genişleme ve derinleşmenin AB geleceği için elzem olduğunu savunmaktadır. Ona göre, esas konu AB'nin ne zaman tekrar genişleyeceği değil; bu genişlemenin nerede son bulacağıdır. Genişleme AB'nin tek önemli dış politika hamlesi değildir. Bu çerçevede, komşuluk politikaları da Birliğin önünü açacak olan politiklardır. Bu noktada dikkati çeken, bir uzlaşma olmamasıdır. Kuzey ve Güney ülkeleri arasında dış politikada görüş farklılıkları mevcuttur. Polonya, Britanya ve İsveç gibi kuzey ülkeleri Birliğin genişlemesinden yana iken, İspanya, İtalya, Fransa gibi güney ülkeleri Birliğin doğuya doğru genişlemesindenense Akdeniz ve komşuluk politikaları ile bölgenin güneyinde nüfuz artırımını savunmaktadırlar.

AB'nin oluşum süreci ve AB'nin ne olmadığı üzerine düşüncelerini örneklerle destekleyen Tassinari, AB'nin 1989 sonrası hedeflerinde ve hamlelerinde bir boy aynasına ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Avrupa buna, ne olduğunu anlamak ve neler yapabileceğini görmek için ihtiyaç duymaktadır. Avrupa bütünleşmesi de sistemi de ikiliklerle ilerlemiş ve oluşmuştur. Bu çerçevede Avrupa, bugün de kendisini anlayabilmek için zıtlıklara ve karşıtıklara ihtiyaç duymaktadır.

Kitabın ikinci bölümü Balkanlar'ı ele almaktadır. Balkanlar Avrupa'nın kapı komşusudur. Milliyetçilik, son 20 yılda büyük acılar ve katliamlar yaşanan Balkanlarda farklı bilinçler ve sonuçlar yaratmıştır. Ernest Gellner'in de belirttiği gibi Balkanlardaki temel tutkal olan milliyetçilik, Kıta Avrupası'ndaki milliyetçilikten ayrılmaktadır. Daha geleneksel ve kabilecilğe yakın olan milliyetçilik algısı Balkanlarda suç unsuru haline gelmiş ve tüm Balkan coğrafyasına karabasan gibi çökmüştür. Balkanlarda ve Kosova'da yaşanan soykırım sonrasında bu coğrafya yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bölgesel çatışmalarda etkin rol alamayan güç, kendini küresel aktör olarak tanımlayamaz. Yakınındaki istikrarsızlıkla beraber uyuşturucu akışının da temel geçiş yolu olan bölgedeki sorunlara kayıtsız kalan bir AB etkin bir aktör olarak düşünülemez.

AB, 1990'lardan sonra üyelik stratejileri çerçevesinde istikrar ve bütünleşme süreci adı altında bölgede ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Bölgenin istikrarına katkı sağlamak ve sorunları çözmek için bu iki temel kavram AB tarafından kullanılmış, AB üyeliği Balkan ülkeleri için sopanın ucundaki havuç haline gelmiştir. AB, yüksek suç ve yolsuzluk oranlarına rağmen 2004 ve 2007 genişlemeleriyle, bölgede istikrar hedefini gerçekleştirmenin yolunu açmıştır. Bundan sonra da Balkan halklarının Avrupa'da özgürce seyahat edebilmesi, şirketlerinin daha kolay bir şekilde Avrupa'da yatırım ve ticaret yapması, daha çok Balkanlı öğrencinin Avrupa üniversitelerinde eğitim görmesi Balkan ülkelerinin kararlılığına bağlıdır.

Kitabın üçüncü bölümü Türkiye'ye ayrılmıştır. Yazar, Türkiye-AB ilişkilerine ilişkin olarak, Avrupa bütünleşmesinde hep kullanılan *hızlı tren* metaforu yerine *doğu ekspresi* metaforunu tercih etmiştir (s.41). Bu bölümde Türkiye'nin iç dinamikleri, özellikle 2004 yılında zınlayla ilgili yapılan düzenlemeden itibaren, kaleme alınmış ve günümüze kadar gelmiştir. Ordu-iktidar çatışması, Türkiye'nin darbe tarihi ve e-muhtıra ile baş-

layan bölüm, devamında Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarını ele almıştır. Bu kapsamda Kemalist-İslamcı kutuplaşmasından ve günümüzün Başbakanı'na belediye başkanı iken açılan davadan da bahsedilmiştir.

Türkiye ile ilgili olarak Tassinari'yi şaşırtan durum, İslamcı tabandan gelen bir partinin merkeze kayması ve Türkiye-AB ilişkisinde mihenk taşı olarak görülebilecek adımların bu dönemde atılmasıdır. Ayrıca Avrupalılaşma, yazarın İslamcı-Kalvinist olarak nitelendiği AKP dönemine kadar modernleşmenin temel sembolüyük, muhalif Kemalist kanat tarafından artık Türk devletine ve onun kurumlarına karşı temel tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Avrupalılaşma Türkiye'ye sokulan truva atı olarak görülmüş ve bu da laik kesimin AB'ye önyargı ile bakmasına sebep olmuştur.

Bölüm içinde farklı bir başlıkta Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerinden bahsedilmiştir. 1959 yılında başlayan ilişkilerin 2005 ve sonrasında müzakere sürecine geçişi ele alınmıştır. Tassinari bu kısımda önemli bir konuya değinmiş ve Brüksel'in teşvik, destek veya baskıları olmadan Türkiye'nin değişim ya da reform yoluna giremeyeceğini iddia etmiştir. Tassinari, Türkiye ile AB müzakerelerini teknikten ziyade siyasi bir süreç olarak değerlendirmektedir. Fasılların açılış ve kapanış kıstaslarının belirlenişi, sınırlamalar, uzun geçiş periyodu gibi durumlar diğer Türkiye ile ilgili olarak diğer aday ya da üyelerden daha farklı işlemektedir.

Müzakere sürecinin siyasi olarak ilerlemesinin bir sebebi, Birlik içerisindeki Türkiye karşıtlığıdır. Yazara göre, bunun siyasi nedenler dışındaki sebepleri, Türkiye'nin Birliğe getireceği maddi yük ve olası göçtür. Türkiye gibi büyük bir ülkenin üye olması AB fonlarından Türkiye'nin daha çok ve diğer üyelerin daha az yararlanması anlamına gelecektir. AB GSYİH'sinin neredeyse %20'si yeni üyeye aktarılacaktır. Bunun yanında, Türkiye'den AB ülkelerine göç edip yerleşen Türkler AB ekonomisine 80 milyar Avro katkı sağlamaktadırlar. Hem bu kişilerin ekonomide payının fazla olması hem de üyelik durumunda gerçekleşmesi beklenen olası göçler, Birlik üyesi olan ve göç alan ülkelerin bu konuya olan duyarlılığının artmasına yol açmıştır. Bu bölümde ayrıca müzakerelerin açık uçlu olması ve Türk çalışanlara geçici ya da kalıcı sınırlandırmalar yapılmasına da değinilmiştir. Yazara göre bu sorunların kaynağı tarihsel sürece dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1683 Viyana kuşatması, ülkenin Müslüman yapısı, Ermenin soykırım iddiaları ve Türkiye'nin jeopolitik konumu sorunun kaynakları olarak sayılmıştır. Tüm bu sebeplerden ötürü, eski Fransa Cumhurbaşkanı Giscard D'estaing'e göre Türkiye'nin Birliğe girmesi, "AB'nin sonu" olacaktır (s.47). Müzakere süreci incelenirken bir diğer aday olan Hırvatistan'a da değinilmiştir. Kıbrıs meselesinden kaynaklı olarak sekiz fasıl Türkiye ile açılmazken Hırvatistan müzakerelerde hızlıca ilerlemektedir. Yazar, bu ikiliklerin ve karşılaştırmaların Türkiye'deki AB karşıtlığını artırdığını ve bu çıkmaz yolun ülkede AB konusunda gevşeme yarattığını savunmaktadır.

Bölümün son kısımlarında, Türkiye'nin AB için önemi ve bunun tıpkı İngiltere ya da Orta Avrupa genişlemelerinde olduğu gibi *sui generis* bir yapıya sahip olduğu belirtilmektedir. Kendine has bu durumun ortaya çıkmasının sebebi olarak, Türkiye'nin Kafkasya, Karadeniz ve Orta Asya'da etkin bir aktör olması görülmektedir. Bu bağlamda,

Türkiye'yi reddetmek hem enerji arzını hem de AB'nin geniş çevresinde istikrarı etkileyecektir. Türkiye ve Türk düşmanlığı konusunda açmazlar aşıлып, AB projesine uygun adımlar atılmalıdır.

“Duvarın kalıntıları” başlıklı dördüncü bölümde, eski Doğu Bloğu ülkeleri olan Ukrayna, Belarus, Moldova, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan”dan bahsedilmektedir. Bu ülkelerdeki sorunlar bölge insanının da aklını karıştırmaktadır. Yaşanan süreci tanımlamada güçlük çekmektedirler. “Neye dönüşüm, neye geçiş?” sorularına cevap aranmaktadır. Bu bölgede yaşananlar, demokrasiye eklenme süreçleridir. Ancak bölge halkları hala sorunlar yaşamaktadır. Örnek olarak Moldova, SSCB döneminde bölgenin en zengin iken bugün en fakiri konumundadır. AB'nin bölgeye ilgisinin asıl sebebi ise enerji akışının buradan sağlanmasıdır. Bölgede yaşanacak bir sorun, enerji güvenliğini tehdit edecektir. Bölgedeki istikrar AB için oldukça önemlidir.

Sovyet sonrası dönemde bölge ülkeleri yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu bağlamda, fakirlikle mücadele ve batı ekonomik yapısına uyum sağlama çabası göze çarpmaktadır. Diğer yandan AB de bölge ülkelerini kontrol etmek istemektedir. Bu anlaşılır bir durumdur; çünkü bölge, yasadışı yollardan da AB ile ilişkilidir. Örnek olarak, Belarus silah ticareti yapmakta ya da 1 milyar dolarlık uyuşturucu bu bölgeden Avrupa'ya taşınmaktadır (s.55). Tassinari'ye göre bölgenin yolsuzluk ve hizmet kalitesinin düşüklüğü Türkiye ve Kafkaslardan daha fazladır. Sonuç olarak AB için bölge ülkelerinin sistem dışı bırakılmaması gerekmektedir. Zira sistem dışı olurlarsa kontrol edilemeyeceklerdir.

Bahsedilen ülkelerin kendi arasında da sorunlar bulunmaktadır. Özellikle Kafkasya'daki Karabağ, Abhazya ve Osetya sorunlarında hem çatışmalar yaşanmış hem de bölge ülkeleri yanında Rusya ve uluslararası aktörler de bölgeye müdahil olmuştur. Bu sorunların çözümü için Tassinari öncelikle ekonomiye yönelmek gerektiği iddiasındadır. Yazar, yolsuzluk ve istikrarsızlığın yoğun olarak yaşandığı söz konusu ülkelerde, ekonomik sorunlar çözülmeden sürdürülebilir demokrasiye geçilemeyeceğini savunmaktadır. Yapılan seçimlerin ve var olan sivil hareketlerin kalıcı demokrasi anlamına gelmediğini belirtmektedir.

AB, tam da bu noktada, 2003 yılından beri bu ülkelere kendisini bir fırsat olarak sunmaktadır. Bu ülkelerin AB'ye girmesi onlara ekonomilerini düzeltme şansı verecek; AB için ise hem istikrar hem de kontrol sağlanacaktır. Ancak AB, bölgede Rusya'nın yerini almak niyetinde değildir. Rusya'nın bölgede, 2008 yılında Gürcistan'da yaşanan çatışmalarda görüldüğü gibi hem tarihsel etkileri, hem de Ukrayna ve Kırım'da olduğu gibi dilsel ve kültürel etkileri mevcuttur. AB ise bu kadar ileri gitmek amacıyla değildir.

Tassinari'nin bölgeyle ilgili olarak AB'ye önerisi ise, bölgesel işbirliğine gidilmesi yönündedir. İkili ilişkilerden çok, ülkeleri birbirine bağlayan konular üzerinden bölgesel işbirliği oluşturma yoluna gidilmesini yararlı görmektedir. Bu da derin ticari ilişkiler, dış politikalarda koordinasyon ve halklar arası işbirliği ile sağlanabilir. Diğer yandan AB'nin bu alandaki dezavantajı, bölgede hala diplomatik ve askeri ağırlığı sahip olamamasıdır. Yazara göre AB, bölgede yaşanan sorunlara hala diplomatik olarak uzak kalmaktadır.

Avrupa'nın Rusya ile ilişkilerini anlatan beşinci bölüm, Sovyetler'in yıkılmasının ardından ülkedeki ortamı tasvir ederek başlamaktadır. SSCB'nin çöküşünden hemen sonra kurulan Rusya Federasyonu'nda enflasyon da işsizlik de oldukça yüksekti. Sovyetlerin aksine Rusya Federasyonu'nda ideolojik eksiklikler mevcuttu. Tüm bunların sonucunda Rusya, bölgesindeki etkinliğini kaybetmiştir. Rusya'da Yeltsin dönemi, bir dönüşümün yaşanmasına denk düşmüştür. Etki alanları bakımından Rusya'dan ayrılmaya başlayan Orta Avrupa'daki boşluğu NATO doldurmuş ve giderek etkinliğini artırmıştır.

Bölüm içerisinde bir alt bölüm olarak Putin dönemi ve Rusya'daki dönüşüm incelenmiştir. Yeni Rusya'da eski sistemin aksi olan pazar ekonomisi ve liberal demokrasiye geçiş yaşanmıştır. Bunun yanında yeni bir devlet olarak bağımsız olma ve ulus inşası da bu dönemde gerçekleşmiştir. Asıl olarak Batı'nın önerisi olan bu gelişmelere Rusya karşı çıkamamıştır. Diğer yandan Orta Asya'yı yeniden keşfetmiş ve Çin ile ilişkilerini geliştirmiştir. Bu politikaların olumsuz yanları da olmuştur. Zira Rusya'nın uluslararası arenada güçlenmesi ekonomik ve toplumsal olarak halkın güçlenmesi sonucunu doğurmamıştır.

Günümüzde AB-Rusya ilişkileri "stratejik ortaklık" esasına göre şekillenmektedir. Bu yapı bir anlamda, de Gaulle'un "Büyük Avrupa" söylemindeki genel tarihi bağlar ve jeopolitik gelecek çerçevesindedir. AB'nin içinden bakıldığında ise her zamanki ikilik burada da kendini göstermektedir. İtalya, Fransa ve Almanya gibi Batı Avrupa ülkeleri Gazprom'la olan ortaklıkları sebebiyle Rusya'yla ilişkilerin gelişmesini istemektedir. Orta Avrupa ülkelerinde ise bir tür *Rusya-fobi* yaşanmaktadır.

Yazara göre, AB ile Rusya'nın ilişkilerinde birbirine karşılıklı bağımlılığın esas olduğu görülmektedir. Özellikle enerji ve ticaret üzerinden gelişen ilişkilerde bu esas fark edilse de diğer yandan tarafların birbirini karşılıklı olarak suçladıkları da gözden kaçmamaktadır. Örnek olarak, Çeçen Savaşı'ndaki insan hakları ihlalleri ile Avrupa'daki çıkar çatışmaları, mafya tartışmalarında Putin'in Romano Prodi'ye "Mafya Rusya'da icat olmadı." sözü, ABD'nin Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya füze savunma sistemlerini konuşlandırması ve 2007'de Rusya'nın AKKA'dan çekilmesi sayılabilir (s.73).

Gorbaçev'e göre, Batı Avrupa'da olduğu gibi Doğu'da da Rusya için birlik olabilir. Bu temelde Rusya, eski Sovyet alanına çeşitli ekonomik ve ticari kolaylıklar sağlanması ve vizenin kaldırılması gibi girişimlerde bulunmuş, yazarın tabiriyle "revizyonist" politikalar izlemiştir. Kitabın bu bölümünde, 2008 yılında Gürcistan'da yaşanan savaşa da yer verilmiştir. Bu savaşı tanımlamak için, Bulgar akademisyen Ivan Krastev'in "21. yy Avrupasının ilk 19.yy savaşı" terimi kullanılmıştır (s.75).

Rusya'nın AB politikasına gelince, son dönemde daha proaktif, daha çok yönlü olduğu görülmektedir. Rusya'nın Avrupa ile daha derin ilişkilerde bulunmak amacıyla olduğu gözlenmektedir. Bunun yanında enerjide fiyatların artmasıyla Rusya bu sektörde daha etkin bir dış politika aktörü olmuş, aynı zamanda zenginleşmiştir. Bu bağlamda, AB'nin Nabucco projesine karşı Rusya, Güney ve Kuzey Hat projesini desteklemiştir. Tassinari'ye göre, Rusya'nın gösterdiği yükseliş sonrasında yüksek enflasyon ve işsizlik gerileyebilir. Ekonomik etkinliği, ekonomik kriz ve devamlı olarak petrol fiyatları-

nın düşmesiyle zayıflayabilir. İkili ilişkilerden yola çıkarak, Avrupa'nın da Rusya'nın da birbirine ihtiyaç duyduğu, yazarın verdiği örnekler doğrultusunda rahatlıkla anlaşılabilir. Tassinari'ye göre, Rusya'nın küresel güç olarak geri dönüş yapması kendisi için çok şey ifade ediyor. Bu "gurur meselesi" Avrupa'nın çıkarlarıyla çatışmadığı ve hatta örtüştüğü sürece sorun olmayacaktır. Avrupa'nın daha sağduyulu, daha uzun vadeli ve daha az pragmatik olması gerekmektedir.

Yazar, Akdeniz'i ele alan altıncı bölümde sözlerine Akdeniz'in Avrupa için anlamını kaleme alarak başlamaktadır. Fransız tarihçi Fernand Braudel, ticaretin hayat anlamına geldiğinde, Avrupalı yetkililer tarafından Akdeniz'in Avrupa medeniyetinin beşiği olarak adlandırıldığından bahsetmektedir. Ayrıca medeniyetin beşiği addedilen Akdeniz için "mare nostrum" teriminin kullanımından söz etmektedir (s.79).

Bölgedeki sorunlara bakıldığında ilk olarak yasal ve yasal olmayan göç konusu göze çarpmaktadır. Akdeniz'den Avrupa'ya alınan göçler genelde Müslüman nüfustan yaşanmıştır. Başörtüsü ve İslami öğelerin Avrupa'ya taşınmasıyla "Eurobia" kavramı doğarken diğer yandan AB'de İslamcılığın artacağı korkusu da baş göstermeye başlamıştır (s.81). Sosyoekonomik açıdansa Müslümanların işsizlik, düşük eğitim seviyesi ve barınma şartları konularında mücadele ettikleri görülmektedir. Ayrıca 20 yılda göç eden sayısının ikiye katlanacağı tahmin edilmekte ve bu da niteliksiz göçmen sorununu doğurmaktadır. İlişkilere sosyo-politik açıdan bakıldığında, ilk göze çarpan Güney Akdeniz'deki özgürlük açığıdır. Bölgede otoriter rejimler çoğunluktadır. Bunun yanında hukuki yolsuzluklar ve siyasi hakların olmaması bölge ile ilişkilerin geliştirilmesine engel teşkil etmektedir. İşte tüm bu sayılan unsurlar, özellikle Batı Avrupa'da *İslamofobi*yi tetiklemektedir.

İlişkilerin yapısına bakarsak, yazar 1975 Helsinki kararları ile kıyasladığı Barselona sürecini ele almaktadır. 1995'te işlemeye başlayan süreç siyasi, güvenlik, ekonomik ve finansal, kültürel ve toplumsal temelerde geliştirilmektedir. Ancak yazar, 1975 ile karşılaştırılan Barselona sürecinin yeni bir Helsinki olarak görülemeyeceği kanısını taşımaktadır. Ki bu kanıyı taşıması yerindedir. Yazar, ana sebep olarak, Orta Avrupa'da ve Kuzey Afrika'da var olmuş ve var olan açığın, finansal anlamda bile kıyaslanamaz oluşunu göstermektedir. Ancak Brüksel ile Doğu Avrupa arasındaki daha derin ekonomik bağlar bulunmaktadır. Bilindiği üzere AB'nin o dönemde bu bölgeyi Sovyet etkisinden çıkarıp kendi sistemine bütünleştirme, dönüştürme gayesi bulunmakta idi. Ekonomik destekler, hukuksal reformlarla, azınlıkların korunması ve insan haklarına saygı gibi Batı'nın geliştirdiği kavramlarla desteklemiştir. AB Akdeniz'de ise bölgeyle ekonomik alandaki işbirliğine önem ve öncelik vermektedir. Bu işbirliğinin siyasi reformları tetikleyeceği, bu alana da sirayet edeceği umudu da taşınmaktadır. Ancak temel gayesi sistemik değildir. AB'nin şu an için Kuzey Afrika'nın en büyük ticari ortağı konumunda oluşu, bu görüşü destekler niteliktedir.

2000 yılında Arap-İsrail çatışmalarındaki değişim ve İntifada hareketiyle ilgili olarak Tassinari, AB'nin resmi olarak Akdeniz ve Orta Doğu politikalarını ayırdığını ve bunun ilk bakışta garip gelebileceğini söylüyor. Ancak sözlerinin devamında bu ayrımın mantıksal bir sebebi olduğunu da ekliyor: AB'nin Akdeniz politikaları Avrupa Ko-

misyonu tarafından idare ediliyorken, Orta Doğu'daki çatışmayla ilgili diplomatik ve siyasi kararlar üye ülkelerin kendileri tarafından alınmaktadır. Kronolojik olarak bakılırsa, Filistinlilerin *self-determinasyon* hakları Avrupa tarafından 1980'lerde de savunulmaktaydı. Hatta 2003 yılında Orta Doğu'da "quartet" çalışmaları Danimarka ve Almanya'nın girişimiyle gerçekleştirilmişti. Gazze'deki insani krizde de Filistin haklarını savunacak AB mekanizması yaratılması için girişimlerde bulunulmuştur. Ancak AB, Filistin Yönetimi'ne uyguladığı ekonomik önyargılar sebebiyle eleştirilmiştir. Buna yönelik olarak kitapta, BM'nin bölgedeki temsilcisi Alvaro de Soto'nun 2007'de söylediği "Avrupalılar Filistin Yönetimi'ne uyguladıkları boykot sebebiyle onları destekleri dönemde harcadıklarından daha fazla harcadılar." ifadesi örnek gösterilmiştir (s.86). Yazara göre, tüm bu olumsuz gelişmelere ve AB içindeki "Barselona süreci öldü." iddialarına rağmen Avrupa'nın Akdeniz'e bakışı umutsuz değildir. AB, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun Avrupa ile bağ kurma isteklerine daha çok kulak vermektedir.

ABD ile ilişkilerin yer aldığı diğer bölümde ilk dikkati çeken, AB'nin görünüşünün küresel aktör olarak ağır bir şekilde ABD'den etkilenmesidir. ABD, AB'nin dış politika girişimlerinde AB'ye destek vererek ya da çekinceleriyle AB'yi etkilemiştir. Ancak yazarın verdiği örnekler çelişkilidir. Avrupalılar ve Amerikalılar, eski Sovyet Cumhuriyetlerinde Avrupa-Atlantik kurumsal yapı oluşturulmasıyla ilgili olarak anlaşmazlık içindedir. Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki siyasi değişimle ilgili konular, Irak Savaşı sonrasında taraflar arasında uzlaşmazlık noktası olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde ABD'nin destek çabaları AB tarafından kabul görmemiştir. Bush döneminde gergin geçen ilişkiler, Obama döneminde iyileşme sürecine girmiştir. Bush yönetimi sırasında transatlantik tartışmaları yaşanmıştır. 11 Eylül sonrası ABD politikaları, Avrupa'yı Washington seçimlerinin önünde zayıf bırakmıştır. Özellikle Orta Avrupa'daki NATO-AB genişlemeleri birbirini desteklese de, genişleme sonrasında çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Bölgesel uyum ve işbirliği ile desteklenen genişleme fikri AB tarafından kabul görünürken, ABD daha farklı bir yaklaşıma sahip olmuştur. Washington, genişlemeyi NATO ve AB'nin temel politikası olarak görmektedir. Orta Avrupa ve Orta Doğu'daki politikalarda da ABD reel politik ile tam bir eşgüdüm gösterirken, AB olaylara kendine içkin adım adım yaklaşma politikası ile yaklaşmaktadır.

Demokrasi ve insan hakları, iki aktörün de dayandığı temel kavramlar iken, bu noktada yaptıkları harcamalar ve harcama şekilleri değişiklik göstermektedir. ABD, sivil devrimler ve toplumsal hareketlere çıkarları doğrultusunda tam destek verirken, AB devletin kurumsal anlamda demokrasi bilincini edinmesini hedef almaktadır. Güvenlik anlamında da NATO "alan dışılık" sorununa da sebep olan operasyonlarla küresel açıdan güvenlik ittifakı yaratmak istemekte; ancak AB askeri alan da dâhil olmak üzere kendi rolünü siyasi arenada güçlendirmek ve tanımlamak için kurumsal derinleşme yolunu seçmektedir. Bu bölüme sorunlar ölçeğinde bakıldığında Tassinari, yenilenmiş işbirliği ile bölgeler ve ülkeler arasında yük paylaşan yapının, transatlantik bağitını yenilemek için temel hedef olduğunu söylemektedir.

Sonuç olarak; AB temel politikalarında Rusya, göç sorunu, Türkiye ve Avrupalılaştırma kavramı hususları da dâhil olmak üzere Avrupa genelinde bir ikilem vardır. Temel ikilem noktası, “AB nedir? Dış politika aktörü ve örgüt olarak hedefleri nelerdir?” soruları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Her temel sorunda aynı sonuca varan Tassinari, genel bir çıkarım yapmaktadır: AB ne olduğu ve ne olmak istediği konusunda daha fazla içe dönük refleksler göstermemelidir. Çok seslilik ve çok başlılık arasında fark vardır. Temel bilinç zemininde kaymalar ve endişeler olan AB, bölgesel konularda bütünlük sağlayamamaktadır. Tassinari'nin savını destekleyen Coudanhove-Kalergi 1948'de şöyle demiştir: “Bir şeyi unutmayalım ki Avrupa genel bir ölçüt ve hedeftir ve bu hedefin sonu yoktur.” (s.104). Ancak bu noktada bir şeyi daha unutmamak gerekir ki Avrupa uyumu ve derinleşmesi demokrasiyi, barışı ve refahı tüm kıtaya yaymak ve bu unsurları güçlendirmek konusunda kendini kanıtlama yolundadır. Fakat yine de bu süreç sadece genişleme ile formüle edilemez. Genişleme seçeneği AB'nin hedefleri için vardır; kendisi başlı başına bir amaç değildir. Bu çerçevede AB, adayları demokrasi, insan hakları, ekonomi konularında geliştirmekte, geçiş sürecini hızlandırmaktadır. Rusya ve Kuzey Afrika gibi çevre bölgelerde bu sisteme uygun şekilde “Avrupalılaştırma” yoluna gidilmektedir. Söz konusu süreç Ukrayna gibi ülkeler için uzun soluklu bir yapıdır ve AB bu seçeneği uzun erimde düşünmelidir. Komşu ülkelerdeki potansiyeli ortaya koymak ve geliştirmek ve onları Avrupalılaştırmak için ekonomik bütünleşme(ortak pazar) temel araçtır. Bu şekilde AB'nin hayal ettiği geniş nüfuz alanı oluşturulabilir; AB'nin etkinliği üyelik seçeneği dışında da hızla gelişebilir. Ve dahası, bir Avrupa düşü olan “Avrupa Ortak Ekonomik Alanı” tüm kıtayı kapsayarak hayal olmaktan çıkabilir.

Tassinari'nin saptamalarında farklı konular ele alındığında göç ile ilgili olarak hızlı adımlar atılması gereği bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitelikli göçmenlerin AB'ye çekilmesi mavi kart sistemi ile yavaş yavaş sağlanmaktadır. Ancak bununla beraber, Avrupa içindeki uyumsuzluk, göç konusunda AB ülkeleri arasında ayrı bir ortak tutum ve kümelenme ile karşımıza çıkmaktadır. Savunma ve güvenlik konusunda AB'nin uluslararası arenada ciddi bir aktör olması için askeri gücünü geliştirmesi gerekmektedir. Her ne kadar bazı operasyonlara AB adı altında katılmasalar da bazı AB ülkelerinin kendi önceliklerini kullanmaları o bölgelerde bir anlamda “Avrupa” ibaresini zihinlere taşımaktadır. Rusya'yla ilgili olarak ise AB, güvenlik ve genişleme konularında kendi içindeki çatlak seslere rağmen hedefini, ne olduğunu ve önceliklerini hatırlamalıdır. Birlik, zihinlerden silinmeyen soru işaretleri ve her gün gelişen yapısıyla “yeni ortaçağ Avrupa'sı” ile yeni bir aynaya bakarak emin adımlarla yenilenmiş hedeflerine ilerlemelidir.

Yazara göre, küresel güç olmak bölgesel sorunların üstesinden gelebilecek, ekonomik bilinç dışında askeri bilinç birliğine de sahip olmaktan geçer. Söz konusu sorunlar AB'nin küresel bir güç olarak kendini kanıtlaması ve şeffaflığını göstermesi için birer fırsattır. Sorunlar, AB'nin gelişen refahı, dış politika gücünün artması ve geleceği için şarttır. Avrupalı yaklaşımı demokrasi, ekonomik gelişim, sorun çözme konularında problemli alanlarda tutarlılık sağlayamazsa *sui generis* mekanizmasına da zarar vermiş olur. Bu durumda kaybedilen sadece bir yönetim modeli değil, bir hayat tarzının başarısızlığı ve çöküşü olur.

Genel olarak ele alındığında çalışmanın anlatım ve üslubunun pek akıcı olmamasına rağmen işlenen konularda örnek olaylara yer verilmesi, tarihsel geri dönüşler yapılması anlamayı kolaylaştırmıştır. Kitap, bu özelliği ve tematik olarak bölümlere ayrılması ile AB'nin dış ilişkileri hakkında bilgi edinmek isteyenler için yeterli düzeyde kapsamlıdır.